

PROCESUL BOLOGNA: PRIORITĂȚI, PROBLEME, SOLUȚII

Laurențiu Calmuțchi, *doctor habilitat, profesor universitar*

Petru Donoi, *doctor, conferențiar universitar*

Universitatea de Stat din Tiraspol

Abstract: Nowadays Bologna Process priorities are very actual. The article *Bologna Process: priorities, problems and solutions* reflects an analysis of the problems that have occurred in connection with it and proposes some reforms which could contribute to their solution and to the increase of higher education quality, in the frame of the main principles and objectives of this European document.

Key words: *Bologna Process, curriculum, national system of education, reforms, main objectives, quality of education.*

În scopul armonizării sistemelor naționale de învățământ și al creșterii Spațiului Universitar European Unic, Declarația de la Bologna (1999) și documentele ulterioare ce în decursul acestui proces prevăd realizarea a zece obiective principale:

- A trece la sistemul de două cicluri în învățământul universitar (licențiat – masterat);
- A introduce evaluarea volumului de muncă necesar pentru obținerea competențelor într-un anumit domeniu de studiu și a reflecta disciplinele curriculare în anexa de diplomă, conform modelului UNESCO;
- A spori mobilitatea studenților, masteranzilor, cadrelor didactice și a celor manageriale;
- A asigura calitatea necesară învățământului superior;
- A recunoaște reciproc calificările și documentele respective în domeniul învățământului superior;
- A asigura autonomia universităților;
- A include doctorantura în sistemul învățământului superior (în calitate de ciclu III);
- A orienteze învățământul superior spre valorile europene generale și a spori atractivitatea și capacitatea concurențială a învățământului european;
- A realizeze rolul social al învățământului superior și a spori accesibilitatea lui;
- A dezvolte sistemul de formare continuă a specialistului pe tot parcursul vieții [1].

Analiza acestor obiective ne permite să evidențiem prioritățile și problemele care au apărut în scopul modificării strategiilor universitare.

Trecerea la sistemul de două cicluri în învățământul universitar este condiționată de ameliorarea rapidă a cunoștințelor științifice. Absolvenții facultății ciclului I, cu durata studiilor de 3-4 ani, obțin studii superioare complete, capătă o pregătire relativ largă, orientată spre formarea competențelor de aprofundate cunoștințe, deprinderile și atitudinile profesionale, în măsura necesităților care apar după angajarea în câmpul muncii.

Masteratul (1-2 ani) presupune o specializare mai restrânsă, dar mai temeinică. Masteratul este orientat spre cercetare și/sau activitate profesională, accentul fiind pus pe autoinstruirea masterandului.

Ne putem întreba dacă sistemul de două cicluri nu va contribui la reducerea calității studiilor superioare. Se creează impresia că licențiatul pregătit după noul sistem nu este identic cu specialistul pregătit tradițional într-un singur ciclu de cinci ani, deoarece el înva-

cu un an (sau chiar cu doi ani) mai pu în. În calitate de studii nu reprezint o dimensiune abstract . Calitatea superioar impune coresponden a dintre nivelul de formare profesional i obiectivele bazate pe competen e, care trebuie realizate pe parcursul studiilor. Formularea competent a acestor obiective influen eaz proiectarea curriculum-ului, realizarea înv mântului i, în cele din urm , calitatea form rii viitorului specialist.

Pe această baz se determin tipologia orelor de contact direct (prelegeri, seminare, ore de laborator etc.), care asigur formarea de competen e ale studen ilor. Dacă este stabilit volumul ra ional de munc s pt mântal pentru student (60 ore academice, inclusiv 30 ore de curs), atunci durata studiilor se determin cu ajutorul opera iilor aritmetice simple.

Un rol deosebit în proiectarea procesului de studiere/cercetare revine exper ilor, asocia iilor tiin ifice, cadrelor profesoral-didactice ale catedrelor de specialitate, angajatorilor poten iali în câmpul muncii, altor institu ii i persoane interesate de preg tirea speciali tilor pentru economia na ional .

Practica universitar din ultimii cinci ani ne demonstreaz necesitatea integr rii eforturilor tuturor partenerilor sociali, interesarea de dezvoltarea capitalului intelectual al rii, de unificarea nucleului planurilor de înv mânt ale universit ilor pentru domeniile de studii similare, de elaborare a programelor analitice, de utilizare a experien ei avansate, a tehnologiilor educa ionale performante, de selectare i preg tire a rezervei elitei profesionale i tiin ifice.

Universit ile din Republica Moldova au acumulat, pe parcursul deceniilor, tradi ii bogate în diverse domenii de activitate. Aceste tradi ii au la baz preg tirea fundamental , leg turile indisolubile dintre înv mânt i tiin , diversitatea colilor tiin ifice, p strarea tradi iilor îmbinate cu orientarea inova ional . Niciuna dintre aceste forme nu contravine prevederilor Procesului de la Bologna.

Un rol deosebit i se atribuie, în dezvoltarea acestui proces, mobilit ii academice, care creeaz noi oportunit i pentru studen i i pentru cadrele didactice în dep irea spiritului na ional de breasl i deschiderea perspectivei generale europene. Spre regret, această mobilitate este limitat , în prezent, din mai multe motive: lipsa infrastructurii i a bazei materiale adecvate, a surselor financiare, a asigur rii medicale etc. Am mai subliniat c , atâta timp cât vom avea instabilitate economic i politic , problemele din înv mânt vor r mâne nesoluate. În perspectiv îns acest obiectiv trebuie s se afle pe ordinea de zi a universit ilor i organelor administra iei publice centrale.

În Europa de Vest mobilitatea academic constituie în prezent 5-10% din num rul total de studen i, iar în Finlanda – 30%.

În Declara ia de la Bologna se subliniaz rolul programelor de studii academice, elaborate i realizate, în special, de dou sau de mai multe universit i i al colabor rilor interna ionale, în general. Ultimele nu pot fi înf ptuite în lipsa mobilit ii academice, a particip rii cadrelor didactice în formatul diverselor proiecte interna ionale.

Pornind de la aceste prevederi, Senatul Universit ii a decis ca unul dintre criteriile de evaluare a activit ii anuale a cadrelor profesoral-didactice s fie recunoa terea na ional i interna ional a lor. Anume mobilitatea interna ional ne permite s înt rim colabor rile reciproce cu multe Universit i din România, Ucraina, Bulgaria, Rusia, Polonia, Germania, Fran a, Italia, S.U.A. i din alte ri. Este necesar , în condi iile când cei mai buni speciali ti

pleac din ar , elaborarea și punerea în aplicare a unui mecanism de stimulare material și moral a cadrelor didactice creatoare de imagine și faim peste hotarele rii.

Exprimăm părerea că mijloacele mass-media ar putea crea filme, emisiuni speciale, culegeri enciclopedice destinate vieții și activității profesionale a multor personalități din Republica Moldova, care ar spori prestigiul profesiei de pedagog și ar schimba statutul profesorului în societate.

Totodată , în fața universităților din Republica Moldova este pusă sarcina de a educa spiritul de concurență , de a promova, în coala superioară din ar , experiența compatibilității învățământului european. Universitatea de Stat din Tiraspol pune accentul pe crearea unei atmosfere de creație, de studiu și cercetare, pe atitudinea responsabilă a tuturor cadrelor didactice, studenților, masteranzilor, doctoranzilor și a întregului personal față de obligațiile profesionale. Pstrând tradițiile și colile științifice afirmate în universitate pe parcursul deceniilor, ne orientăm spre formarea cadrelor didactice de înalt calificare.

În orice reformă , obiectivul principal este problema calității. Utilitatea reformei este relativă , dacă ea nu contribuie, în cele din urmă , la sporirea calității. Astfel, reforma poate deveni dăunătoare, dacă în rezultatul ei calitatea se înrută și se deteriorează. Există două direcții în asigurarea calității bune a învățământului superior:

I. a atribui funcția de garant al calității organelor statale de administrare a educației.

De exemplu, în cadrul Ministerului Educației din Finlanda funcționează Consiliul de atestare a universităților. Un Consiliu analogic a funcționat până nu demult și în Republica Moldova;

II. a delega comunităților de specialiști funcția de asigurare a calității învățământului.

În ultimul timp, această orientare de asociere a controlului statal cu cel corporativ are mai mulți susținători. În orice caz, asigurarea calității învățământului universitar nu trebuie redusă doar la mecanismul controlului, cu toate că importanța ultimului nu poate fi pusă la îndoială .

Este necesar , în primul rând, crearea condițiilor ca un cadru didactic să activeze eficient, iar studentul să învețe bine. Acest proces poate fi comparat, la modul ideal, cu un „lan tehnologic”, în care monitorizarea permanentă a rezultatelor fiecărei „verigi” îi asigură , în final, studentului obținerea competențelor necesare domeniului de studii.

Nu mai puțin important este a îmbina controlul intern al calității învățământului cu cel extern. Cu toate că universitatea poartă răspundere deplină pentru calitatea formării absolvenților ei, încă nu-i depășită situația când profesorul, și numai el, evaluează în definitiv activitatea sa și rezultatele acestei activități – competențele studentului. De aceea tot mai răspândit devine practica evaluării complexe a activității cadrelor didactice din universități.

Ca și în alte universități din ar [2], în UST funcționează sistemul de management al calității. La nivel de universitate activează Consiliul de asigurare a calității. La facultăți funcționează comisiile reciproce, iar la nivel de catedră este numit un responsabil de asigurare a calității. Pentru eficientizarea procesului de asigurare a calității este necesar , în opinia noastră , folosirea rezervelor în abordarea sistemică a acestui fenomen. Spațiul European Unic spre care tindem se referă doar la universități, însă fundamentul învățământului

superior este creat în licee și în gimnazii. Amplificarea legăturilor dintre universitate și coală ar putea fi realizată prin crearea filialelor, catedrelor în coli, mai ales în cele rurale, și prin efectuarea în comun a diverselor activități: metodice, spiritual-culturale etc.

Este necesară și o colaborare mai eficientă cu angajatorii, autoritățile administrației publice locale referitor la elaborarea planurilor strategice de asigurare a colilor cu cadre didactice, orientarea profesională a tineretului, sporirea prestigiului profesiei, selectarea candidaților pasionați de tiințele ale educației, pregătirea și stimularea autoformării continue a acestora, crearea condițiilor favorabile pentru activitatea didactică.

Este cunoscut că, pentru a avea o țară prosperă cu o economie de performanță, investițiile trebuie orientate prioritar spre educație - fapt confirmat de experiența Germaniei, Franței, Suediei, Japoniei și a multor alte state.

Procesul de la Bologna acordă o importanță deosebită principiului autonomiei universitare [3]. Școala superioară reprezintă instituția care interpretează critic cultura și o răspândește prin intermediul cercetării și activității didactice.

Pentru a corespunde standardelor lumii moderne, universitatea trebuie să aibă independență morală și tiințifică față de puterea politică și economică. Cu alte cuvinte, autonomia reală a universității are loc în situația în care fondatorul își respectă obligațiile de finanțare a colii superioare și de creare a condițiilor necesare pentru activitatea ei, iar toate problemele ce țin de conținutul învățământului, de metodele de predare și cercetare, de adoptarea listei de state etc. sunt soluționate de sine stătător de universitate.

În realitate, autonomia universitară este foarte limitată. În unele cazuri, ea este în eleasgărită ca libertatea colii superioare de a funcționa în condițiile relațiilor de piață. Însă atunci când domină principiul „totul se vinde și se cumpără”, „totul are preț”, își pierde dreptul la existență alte valori, mai ales, cele care nu pot fi evaluate în echivalentul bănesc. În consecință, sistemul relațiilor de piață este indiferent față de cultură, artă, educație, tiința fundamentală etc. Aceasta se explică prin faptul că întreprinzătorii doresc să obțină venit în cel mai apropiat timp. De regulă, ei nu investesc în acele obiecte care vor aduce venit peste 15-20 ani. Numai statul poate susține dezvoltarea învățământului, a tiințelor fundamentale, a altor domenii, care asigură, în definitiv, viitorul țării.

În ultimii ani se observă tendința transformării învățământului într-o sferă a prestării de servicii populației. În viitor, odată cu implementarea autonomiei locale, accentul va fi pus, în învățământul preuniversitar, pe dezvoltarea competențelor generale, orientate spre prestarea servitiilor, pe atitudinea de devotament față de familie, pe cunoașterea bazelor securității vieții etc. Disciplinele exacte (matematica, fizica, chimia), care contribuie esențial la dezvoltarea gândirii productive a tinerilor, pot să rămână la liberă alegere, iar în cazul în care colile vor fi trecute la autofinanțare, predarea disciplinelor exacte se va efectua cu plăcere.

În opinia noastră, transformarea sistemului educațional se observă în universitățile de stat, care au implementat cu succes noua arhitectură a studiilor bazată pe cele trei cicluri: licență, masterat și doctorat. Acestea pun accentul pe calitate și aplică sistemul de credite transferabile. Cercetările privind calitatea educației au evidențiat mai multe lacune. În acest sens pot fi invocate mai multe cauze.

Orice reformă presupune conștientizarea esenței schimbărilor, prognozarea consecințelor ei, mobilizarea resurselor umane, materiale financiare, adoptarea deciziilor de promovare a reformei, controlul eficienței realizării ei în practică.

Un rol important în realizarea reușită a reformelor îl are planificarea strategică. Din păcate, avantajele planificării pe termen lung se ignoră în sistemul educațional al Republicii Moldova. Planificarea are loc, de regulă, pe durata unui ciclu electoral. În ultimul deceniu, vectorul educației a fost schimbat de mai multe ori. La început, educația era axată pe cadrul didactic, apoi pe conținuturi, pe obiective, pe finalitățile studiilor, pe cel ce învață, iar acum pe competențe.

Cu privire de rîndu, schimbările din învățământul superior pe care le realizăm odată cu aderarea Republicii Moldova la Procesul de la Bologna se produc în perioada când situația economică din țară este în dificultate, fapt ce se reflectează negativ și asupra învățământului. Practica ultimilor ani ne arată că atunci când statul nu-i motivează suficient pe studenți, cei mai buni absolvenți ai liceelor pleacă la studii peste hotare, unde au condiții mult mai avantajoase decât în țară. La specialitățile pedagogice, mai ales la matematică, fizică, chimie, biologie, nu acoperim, de obicei, nici locurile cu finanțare de la buget. Despre ce fel de selectare mai poate fi vorba?

După cum am mai subliniat, Procesul de la Bologna se referă doar la învățământul universitar. Învățământul preuniversitar rămâne actualmente în afara acestui proces. Însă problema coraportului dintre aceste două trepte este extrem de importantă. Școala pune fundamentul educației. Nivelul înalt al studiilor gimnaziale și liceale asigură șanse mari pentru tineri de a fi înmatriculați la facultate și în felul acesta studiile superioare devin mai accesibile. Totodată, școala contribuie la dezvoltarea capitalului intelectual, care-i cel mai rentabil. Nicio țară din lume nu poate deveni civilizată, dacă se neglijează educația și tiina.

Pentru aceasta devine tot mai actuală problema de a acorda învățământului superior pedagogic o prioritate națională.

Esența învățământului superior pedagogic rezultă din necesitatea de a socializa tânără generație, de a-i transmite întreaga experiență și bogăția spiritual-culturală a societății, care trebuie transformată în proprietate intelectuală individuală.

Școala va rămâne instituția principală în care se pun bazele educației. Învățământul este și un sistem de asigurare a imunității societății. În lipsa învățământului eficient, societatea degradează.

Ce cadre didactice avem? Vor fi motivați absolvenții liceelor în alegerea domeniului de tiință ale educației, vor avea colile rurale din țară pedagogi peste 5-10 ani, dacă prestigiul acestei profesii va descrește în continuare? Cum pot fi depășite consecințele negative ale comercializării învățământului? etc.

Pentru soluționarea acestor probleme, cadrelor didactice trebuie să li se acorde un statut privilegiat. E vorba nu numai de calitatea pregătirii acestora, dar și de crearea condițiilor necesare pentru o activitate didactică civilizată. În acest context propunem să fie organizate niște mese rotunde cu participarea conducătorilor universităților pedagogice, a membrilor Comisiei parlamentare de specialitate, a tuturor celor care au experiență și interes pentru școala reformată. Pentru rezolvarea problemelor de pregătire a cadrelor didactice, Guvernul trebuie să adopte o hotărâre specială.

În încheiere vom evidenția ideea că dimensiunile învățământului superior nu corespund nivelului de dezvoltare economică a țării. Pregătirea profesională optimală a cadrelor pentru economia națională este substituită deseori cu satisfacerea unor solicitări din partea populației: este necesar ca un copil să aibă studii superioare, însă nu-i clar pentru ce. Astfel de studii capătă un caracter irațional. În această mod are loc fetițizarea unor profesii. Prin urmare, doresc în majoritatea absolută a cazurilor ca discipolii lor să devină manageri, juriști, economiști. Depirea situației devine o problemă tot mai complicată. Această situație degradează și din cauza deteriorării calității învățământului preuniversitar, mai ales al celui rural.

Nu contează dacă va fi sistemul de la Bologna sau un alt sistem, natura imitativă a unei preri bune din învățământ nu poate fi corectată prin astfel de reforme.

BIBLIOGRAFIE:

1. *Procesul Bologna: experiența națională și internațională, culegere de documente și materiale/* USM, UPS Ion Creangă, Chișinău: ISIC, 2007, p.14, 29-30.
2. *Managementul educațional/* Institutul de Instruire Continuă. Modulul 6. Managementul evaluării calității în învățământ, Chișinău, 2004, 225 p.
3. *Processus de Bologne: vers un Espace Europeen d'Enseignement Supérieur*, http://www.fage.asso.fr/bologna_process.pnp